

Inž. Ivan Banić,
Služba za kooperaciju IPK, Osijek

KRETANJA U KOOPERACIJI 1962. i 1963. GODINE I PRELAZ NA VIŠE OBLIKE DRUŠTVENE PROIZVODNJE U PERSPEKTIVI (na primjeru u općini Osijek)

TOKOVI I USMJERAVANJE PROIZVODNJE RANIJE I SADA

UVOD

Promjena agrarne strukture i mogućnost povećanja površina u društvenom vlasništvu ima na području općine Osijek ponešto specifičan karakter. Ovaj karakter je uvjetovan općim karakteristikama ratarsko-stočarskog rajona istočne Slavonije s prvenstvenim oznakama žitarsko-reparske proizvodnje u kojoj je naglašena proizvodnja kukuruza i pšenice, te šećerne repe radi uvjeta proizvodnje i postojanja 3 šećerane ovog bazena.

Od stočarstva, koje je pred rat bilo razvijeno po ekstenzivnom govedarstvu (pašnjaci), značajnije je bilo i ostalo svinjogojstvo, specijalno tov, radi osnovne krmne baze (kukuruz) i drugih uvjeta, a zatim tov goveda i junadi radi krmne baze i industrijskih nuzprerađevina raznih vrsta, koji se i sada razvija i u kooperaciji.

Već su se kod nekih kombinata stvorili uvjeti i za mljekarsku proizvodnju, što predstavlja u govedarstvu intenzifikaciju i povećanu finalizaciju, također i ratarske proizvodnje a u svinjogojstvu, specijalno tovu, uključivo i tovu mladih goveda (junadi), novi principi i sistem tova te pasminski sastav predstavljaju krupan korak naprijed u rentabilnosti i kvaliteti mesa.

Mliječni tov teladi, na koji se misli, na liniji je još daljnje intenzifikacije i usavršavanja kvaliteta (za izvoz).

Rentabilitet, međutim, ovisi ne samo o metodi tova (izvedeni pokusi) već i o režimu cijena krmiva i troškovima proizvodnje hrane i podmlatka za tov. Drugim riječima, za pojačano i rentabilno stočarstvo trebalo bi unekoliko priorizirati ne samo proizvodnju glavnih i uzgrednih hraniva i smjesa za stoku, već povezano i čitavo ratarstvo, osim pšenice. Trebalo bi proporcionirati programe u najekonomičnijem omjeru na potrebe industrije i stočarstva — odnosno potrošnje prema konačnom efektu finalizacije tj. industrijalizacije poljoprivredne proizvodnje i smanjiti raskorak međufaza proizvodnje na putu k finalizaciji (specijalno raskorak visokovrijedne stočne hrane proteina i mesa itd.).

Ako pođemo s tog stanovišta, odmah ćemo vidjeti da je kukuruz bio zanezaren i da njegova proizvodnja i cijena stvara problem specijalno u svinjogojstvu, slična su i proteinska krmiva.

KRETANJA U KOOPERACIJI U VEZI S INTEGRACIJOM

Sitno stočarstvo (peradarstvo, kuničarstvo i sl.), koje pored svinja najviše teži radu na ekonomskom dvorištu u kooperaciji, nije našlo još do sada, unatoč tvorničkih smjesa za brzi tov i nošenje pasminskih nosilica, onaj put koji ima svinjogojstvo i nalazi se negdje na nivou povrćarstva, voća i stolnog grožđa u slavonskom rajonu. Za sve ove »sitnije« proizvodnje postoje dobri uvjeti ali na specifičan, fin i stručni rad koji ove produkcije traže. Slavonac nije do sada ekonomski prisiljen i priučen, jer ima kapacitete za krupniju proizvodnju (plodna ravničarska tla, relativno veće gospodarske zgrade i sl.), koja, međutim, nije ili ne mora biti financijski efektivnija.

U isti rang i jednako teško i sporo ide i kućna radinost na »sicu«, zbog istih razloga.

Sa svim ovim i drugim problemima, tj. specifičnošću rajona i dosadašnje proizvodnje, usko su vezana pitanja procesa promjene strukture vlasništva zemlje, koju želimo provesti radi intenzifikacije društvene proizvodnje koja ima budućnost.

Proizvodnja kukuruza hibrida, koja je u 1963. godini u kooperaciji porasla od 1.529 ha, 1962. godine na 3.452 ha ili za 126%, ide u prilog tome, da je kooperirani proizvođač osjetio kretanje, iako ranije konzervativan prema hibridu koji je teže prihvaćao nego visokorodne pšenice, zato što pšenicu proizvodi više kao tržišni višak, dok kukuruz zadržava za sebe, za stočarstvo i tov, te prodaju uz računicu rentabiliteta, koja je često iznad svih naših vjerojatnih računica. Kao pretežni proizvođač kukuruza stvara problem i nalazi donekle rentabilitet, zbog nižih troškova proizvodnje materijala za tov, unatoč disproporcije cijena stočnih hraniva i mesa u otkupu što se već regulira.

Prinosi kukuruza hibrida po 1 ha u kooperaciji 1962. godine sa 47 mtc/ha zrna ili 1963. g. sa 48 mtc/ha zrna rječito govore (i ogledi sa 15—20 mtc/ha NPK u kooperaciji te ukupno 40 ogleda sa prinosima 70—90 mtc/ha zrna) da su mogućnosti proizvodnje hibrida velike, radi relativno dobre humifikacije (stajski gnoj) u vezi s mineralnom gnojdbom, iako ulaganja u kukuruz u kooperaciji čine samo 73% od ulaganja za pšenicu (visokorodne sorte). Ovi podaci ukazuju, da kooperant ima uvjeta da intenzivira prilično proizvodnju kukuruza čim se cijene proporcioniraju.

Kod repe su ulaganja, koja daje društveni kooperacioni partner za oko 20% veća, iako repa obavezno dobiva i stajski gnoj u dozama koje nisu manje u prosjeku od kombinatovih planiranih količina. Međutim, prinosi nisu nivou društvene proizvodnje (prosjeck oko 500 mtc/ha) tako blizu kao kod kukuruza hibrida u kooperaciji (298,4 mtc/ha u 1962. i 295 mtc/ha u 1963. g.) u velikom dijelu radi slabe zaštite, sklopa, te odnosa troškova i cijena glavnih ratarskih proizvoda i uvjeta prodaje.

Tendencija je u opadanju površine repe u korist pšenice, kukuruza hibrida, a prinosi su čak nešto ispod predratnih u nekim tipičnim reparskim selima, iako su uvjeti produkcije sada bolji (traktori, mineralna gnojiva, mogućnosti efikasnije zaštite). Sve su indikacije, naprotiv, usmjerene da kooperanti uz postojeću humifikaciju (stajsku gnojdbu) i povećanu mineralnu gnojdbu mogu povećati površine i prinose repe relativno više i lakše nego kod kukuruza hibrida, ako bi bili stimulirani pravilnim odnosom cijena i uvjetima prodaje. Kombinati bi se tada rasteretili od dijela površine u daljem radiusu od šćerana i od dijela skupe ručne ili čak slabo mehanizirane proizvodnje i dijela opasnosti od pada prinosa zbog suženja rotacije (plodoreda) i štetnika (nematode i sl.). Ovi su problemi kod repe veoma oštri za kombinat u agrometeorološki nepovoljnim godinama u pogledu mehanizacije repe i ostalog specijalnog krmnog bilja, a u krajnjoj liniji pokazuju još uz dosadašnje prinose, da u nivou agrotehnike nismo otišli još daleko iznad prosjeka bolje seljačke proizvodnje. To potvrđuje činjenica, da i kooperacija i kombinati postizu najbolje prosjeke u visokorodnim pšenicama a slabije u repi i hibridu, a ta pravilnost za oba sektora ne bi postojala da su razlike u mehanizaciji i agrotehnici bitno i krupno različite (IPK Osijek odskače u pšenici i repi, osobito pšenici u jugoslavenskom razmjeru).

Odnos pšenica—repa—kukuruz hibrid u prinosu je (na m²/mtc) oko 0,5:5:0,7 za društveni prema 0,3:3:0,5 za kooperaciju, što je kod kombinata naročito nepovoljno za kukuruz, a kod kooperacije za repu, jer su mogućnosti baš za ove kulture u odnosnim sektorima, uz date uvjete mnogo veće, gledano s aspekta same agrotehnike (mogućnosti deherbacije) odstranjenja korova iz repe ručno, a kod kombinata u kukuruzu herbicidima.

Mogli bi dati više pregleda koji navedena opažanja potvrđuju i ovaj napis pretvoriti u studijsku analizu problema produkcije glavnih proizvoda, ali ta stručna analiza može biti predmet drugog dijela ove radnje, ako bi zato postojao interes i potreba.

U kooperaciji ćemo navesti samo neke statističko-operativne podatke, samo ponegdje uz stručnu analizu ili komentar u kretanjima 1962. i 1963. godine.

— Vidan je porast visokorodnih pšenica i hibrida u kooperaciji a pad industrijskih biljaka odnosno stagnacija (vidi primjer šećerne repe tabela 1, u 1964. godini realizirat će se 650—700 ha repe unatoč intenzivnog napada repine pipe (uveden servis zaštite).

Tabela 1

Godina	P š e n i c a			Šećerna repa			Kukuruz hibrid		
	ha	na ha	ukupno mtc	ha	na ha	ukupno mtc	ha	na ha	ukupno mtc
1962.	2.506	26,2	65.700	896	298,4	267.400	1.529	47,0	72.184
1963.	3.587	28,6	102.698	788	289,0	227.890	4.237	48,0	205.027

Mašinski park zadruga, koji servisira kooperante kroz osnovni oblik kreditne kooperacije, (bez raspodjele dohotka na osnovu ulaganja) porastao je 1963. god. za 70%. Uz suradnju strojeva kombinata, nakon osnutka Pogona za kooperaciju, 1. IV 1963. god. obuhvaćao je oko 10.000 ha kooperirane površine na bazi 1 uvjetnog traktora na 100 ha kooperirane površine pretežno za dublja (25—30 cm) jesenska oranja, manje oranja za sjetvu i još manje u finalnim operacijama (drljanje, tanjuranje i sjetva). Porasla su, međutim, ostala ulaganja u sjeme (za veći sklop) i mineralno gnojivo iako je u proljeće 1963. god. bilo za to velikih poteškoća.

Ulaganja u pšenicu za navedenu površinu u 1963. g. iznosila su ukupno 112 milijuna 854.000 dinara, za repu 35.618.000 dinara, a za kukuruz 78.659.000, iz čega vidimo naročito veća ulaganja u pšenicu. Ulaganja za kukuruz hibrid u naglom su porastu u 1963/64. godini, što je vidljivo po dosadašnjim ulaganjima i premašuju plan sjetve od 4.500 ha u kontrahaži.

Tržni viškovi po 1 ha porasli su kod pšenice od 207 na 259 kg na ukupnu površinu (od 17.900 ha privatnog sektora), a kod tova svinja po 1 ha od 0,48 na 0,88 kom. i tovnje junadi od 0,011 na 0,047 komada.

Na 1 ha kukuruza hibrida u tipičnoj i razvijenoj zadrugi Ernestinovo s porastom hibrida od 198 ha u 1962. g. na 468 ha u 1963. g. i tov svinja je porastao od 264 kg/ha na 417 kg/ha ili junadi 88 kg/ha na 205 kg/ha. Ugovoreni kukuruz hibrid u 1964. iznosi 559 ha ili 101% od plana, za zadrugu Dalj 109%, Palača 116%. Ove zadruge življe razvijaju tov.

U apsolutnom iznosu 1962. g. otkupljeni tržni višak iznosio je kod utovljenih svinja 8.581 kom, a 1963. g. 18.247 ili tovljenih goveda 1962. g. 190, a 1963. 1018 kom. U 1964. g. već u I kvartalu otkupljeno je utovljenih svinja 3.838 komada, junadi 240 komada.

U realizaciji otkupa viškova pšenice za navedene površine, odnosno nešto veće radi otkupa i van kooperacije tj. na 3.587 ha, otkupljeno je za 221.860.000 dinara proizvoda ili u prosjeku 1.250 kg/ha, a taj je prosjek nešto niži, zato što se površina pšenice kretala u iznosu od 4.734 ha s pšenicom uz niži oblik suradnje (zamjena sjemena i sl.). Otkup kukuruza na gotovo istu površinu kao pšenica bio je 10 puta manji a proizvedene količine nisu zahvaćene više od 50% u otkupu i svinjogojstvu, što ukazuje na činjenicu, da su rezerve kooperacije u tovu ogromne i da bi privatni sektor općine Osijek mogao obuhvatiti 4 puta veći obujam tova od društvenog sektora prema svojoj strukturi sjetve, ako bi povisio prinose hibrida bar na nivo 55—60 mtc/ha zrna.

Pored kooperiranog hibrida sije se, naime, još oko 3.000 ha kukuruza F₂ i F₃ generacije čiji se prinos kreće od 32—34 mtc/ha prinosa u zrnu (nešto viši prinos od prosjeka visokorodne pšenice u kooperaciji).

Radi potrebe potrošnje i tržišta za izvoz isplatilo bi se prići dugoročnoj kooperaciji i investicijama za rekonstrukciju svinjaca i staja u kooperaciji, što bi istovremeno stvorilo i mogućnosti oslobađanja zemljišta za visokomehaniziranu društvenu proizvodnju.

Posebno su interesantna kretanja u pšenici, gdje je za nedovršenu proizvodnju za 1964. god. na 3.934 ha visokorodne pšenice uloženo kroz kooperaciju 134 milijuna 406.000 dinara ili 37.470 d/ha od čega gnojiva 231 vagon ili 602 kg/ha u osnovnoj gnojidbi, što će s prihranom doseći 750 kg/ha, te se može sa sigurnošću planirati prinos od 33—35 mtc/ha, prema sadašnjem stanju pšenice. Od 10 zadruga, 6 će prijeći potrošnju gnojiva NPK/ha za pšenicu roda 1964. g. od 10 mtc/ha. Daljnji razvoj pšenice do zriobe ovisit će o agrometeorološkim prilikama, koje će vladati.

U strukturi ulaganja po 1 ha mineralna gnojiva čine 12.000 dinara, mehanizacija 6.300, sjeme 16.250, ostalo čini osiguranje. Pšenica nam može poslužiti kao indikator općeg porasta ulaganja u kooperaciji i u 1964. god. koja je od 1963. bolja po osiguranju reprodukcijom sredstava i u kooperaciji (iako manjkaju izvjesne količine pogodnih dušičnih gnojiva). Ulaganja u sjeme relativno su viša odnosno visoka prema ostalim ulaganjima, što je za kooperaciju razumljivo (ponešto rezultira iz visoke cijene uvozne repe KW-cercopoli I reprodukcije).

ZAKLJUČAK

Iz svih ovih konstatacija možemo izvesti zaključak, koji smo već ranije objavili, da će kooperaciona dostignuća u općini Osijek u 1964. g. obuhvatiti oko 11.000 ha, tj. oko 65% površine privatnog sektora, obuhvativši od 6.400 domaćinstava oko 6.100 proizvođača, tj. više od površinskog procenta u većini sela. Ovi su procenti dakako viši, odnosno niži u pojedinim selima i zadrugama.

Ovo ujedno predstavlja sadašnju orijentaciju proizvođača u kooperaciji, koja nema značajke učešća društva u raspodjeli ove proizvodnje, već ima samo značaj unapređenja te proizvodnje uz realizaciju kroz promet i preradu. Sa stanovišta interesa zajednice ova kooperacija je vrlo pozitivna. Uz preorijentaciju na stočarstvo na bazi kukuruza, industrijskog bilja i njihovih nusproizvoda industrijske prerade, te industrijskih krmnih koncentrata, bilo bi lako postepeno prevoditi ovu proizvodnju na viši stupanj društvene proizvodnje koncentrirane na ekonomskom dvorištu kooperanata, a u tom pravcu ide već po razvoju proizvodnih snaga sama po sebi, kako je vidljivo iz analize.

Posebno interesantan bio bi eksperiment ekonomski stimulirane i ubrzane socijalizacije proizvodnje općine Osijek u jugoslavenskom razmjeru, jer je društveni sektor prešao 50% osnovnih kapaciteta (zemlje) u sredini integracionog centra Osijek, i razlikuje se od dinamike Baranje (»Belje«) kao starog poljoprivrednog dobra.

Veliku ulogu ima pravilno društveno-stručno korištenje sposobnih kadrova u kooperaciji na pravom mjestu, jer su poslovi rekonstrukcije i kooperacije složeniji i od redovne proizvodnje društvenih jedinica kombinata.